

”Hur kan en fjärde våg av feminism se ut?”

– en essä om feminism i ett historiskt perspektiv och en blick in i framtidens feminism.

©Marcus Arvesjö, marcus@kramamig.nu

Hur kan en fjärde våg av feminism se ut?

”Alla ska med”, ”tillsammans är vi starka” och ”upp till kamp”! Slagorden är och har varit många under all tid som det funnits polarisering mellan grupperingar i samhället. Redan under antikens Grekland fanns det dramen (som bland andra *Antigone* och *Medea*¹) som kan ses som en feministisk kamp för att uppnå likvärdiga förutsättningar.

Hur har den feministiska kampen sett ut genom tid och rum och hur kan den feministiska kampen se ut i framtiden? I denna essä avser jag belysa den feministiska kampen genom avstamp i olika tidsperioder, där jag ser vilka frågor som den feministiska rörelsen har fokuserat på samt hur den feministiska rörelsen har kommunicerat i och kring dessa frågor. De olika nedslagen benämner jag som *feminismens första våg*, *feminismens andra våg* och *feminismens tredje våg*, vilka är allmänt vedertagna begrepp inom feministisk forskning och återgivning rörande feministisk historia². Utifrån mina avstamp i dessa olika vågor har jag förhoppning om att kunna se hur en fjärde våg skulle kunna se ut, om den feministiska kampen skulle fortsätta och utvecklas i en fjärde våg.

Feminism som definition

Först vill jag försöka definiera ordet ”feminism” och sätta ordet i ett perspektiv, då gemene person kan uppfatta ordet på olika sätt och utifrån olika situationer.

Forskaren Lena Gemzöe definierar i boken *Feminism* att en feminist är någon ”som anser 1) att kvinnor är underordnade män och 2) att detta förhållande bör ändras”. Detta ser hon som en ordboksdefinition som kan ses som ett ställningstagande för förändring (Gemzöe 2002, s 13). Jag kan se Gemzöes definition som teoretisk, precis som Gemzöe nämner, och det är först i en praktisk situation som en kan se om Gemzöes definition kan ha en praktisk betydelse.

Paulina de los Reyes, Irene Molina och Diana Mulinaris utgångspunkt kring feminism i *Maktens (o)lika förklädnader* (De los Reyes, Molina & Mulinari 2012, s 12) är att

¹ Om grekiska dramen, med bland andra *Antigone* och *Medea*, kan läsas i ”De grekiska tragedierna”, utgiven av Vertigo Förlag

² Bland annat använder sig Sveriges Kvinno- och tjejers Riksförbund (<http://www.kvinnojouren.se/fakta/feminism-och-jamstallldhet/kvinnororelsens-historia>) och Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (<http://www.can.se/sv/Tidskriften-AoN/Genus/Den-tredje-vagen/#>) begreppet ”vågen” i samband med diskussion kring feminismens olika vågar.

”Hur kan en fjärde våg av feminism se ut?”

– en essä om feminism i ett historiskt perspektiv och en blick in i framtidens feminism.

©Marcus Arvesjö, marcus@kramamig.nu

jämställdhet mellan kvinnor och män kan bli ojämlik i samband med att samhället har uppmärksammat och definierat kvinnors levnadsvillkor och strategier. Jag kan tolka att De los Reyes, Molina & Mulinari ser feminism som en maktordning mellan män och kvinnor i en praktisk situation och att definitionen av feminism gjorts utifrån den praktiska situationen.

I Christina Florins bok *Kvinnor får röst* jämförs dagens begrepp av feminism med 1900-talets börjans benämningar av feminismen inom den feministiska rörelsen. Då användes hellre begrepp som ”kvinnosaken”, ”kvinnofrågan” och ”kvinnoemancipation” (Florin 2006, s 26-27). Att benämningar av ett begrepp förändras kan ses som intressant då synen på och inom en rörelse kan ha blivit mer accepterat i samhället.

Jag kan konstatera att det som är gemensamt för Gemzöe, De los Reyes, Molina & Mulinari och Florin i deras definitioner och beskrivningar av feminism är att det explicit eller implicit behandlar ett maktförhållande mellan de biologiska könen kvinnor och män. Jag kan se denna definition som en grundläggande definition som å ena sidan kan vara en bra utgångspunkt att ha att diskutera utifrån då det handlar om en polarisering mellan två grupper i samhället (som representeras i form av de biologiska könen), men å andra sidan kan vara missvisande eftersom den feministiska rörelsen har förändrats när det gäller fler grupper än enkom de biologiska könen. Om förändringar av vilka grupper som det funnits polarisering kring i samband med feminismen konkretiseras närmare i samband med respektive feministisk våg.

Mot bakgrund av denna definition av feminism kan jag göra avstamp i olika tidsperioder och se vilka frågor som den feministiska rörelsen har fokuserat på samt hur den feministiska rörelsen har kommunicerat i och kring dessa frågor.

Feminismens första våg

Den första feministiska vågen kan jag se pågå från cirka 1800-talets mitt fram till cirka 1920-talet, även om det kan vara svårt att sätta fingret när någonting börjar och när någonting slutar.

Filosofen John Stuart Mill kan vara betydelsefull för feminismens första våg, då han ansåg att samhället förlorade kompetens när samhället inte beaktade kvinnors kapacitet (Larsson 2014, s 157). I essän *The Subjection of Women* skriver Mill om ”det som hudfärg, ras, religion, eller i undertryckta länder nationstillhörighet innebär i oupplysta samhällen, det innebär könstillhörigheten för alla kvinnor: att oåterkalleligt vara uteslutna alla framstående värv” (Larsson 2014, s 157) och Mill kan ses som viktig för feminismens första våg på så sätt

”Hur kan en fjärde våg av feminism se ut?”

– en essä om feminism i ett historiskt perspektiv och en blick in i framtidens feminism.

©Marcus Arvesjö, marcus@kramamig.nu

att han belyste den problematik som fanns med att kvinnor inte hade samma förutsättningar som män och denna snedvridna maktordning som rådde vid tiden.

Problematiken rörande den snedvridna maktordningen som rådde vid tiden, och som ligger i linje med den definition av feminism som presenterats inledningsvis, uppmärksammades även i Sverige genom bland andra författarna Ann Margret Holmgren och Frigga Carlberg, som båda kan anses påverkat den feministiska första vågen i Sverige, genom bland annat medverkan av bildandet av *Landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt* (Florin 2006, s 284-285). Holmgren och Carlberg var båda förespråkare som i det offentliga rummet kunde påverka synen kring den maktordning som fanns vid tiden, detta genom att vara legala representanter för landsföreningen samt genom sina ämbeten som författare.

Under den första feministiska vågen kan jag se att det fokuserades på maktordningen mellan kvinnor och män i frågor som rörde grundläggande möjligheter och förutsättningar, baserat på det biologiska könet, när det gäller ordets makt, lärande och att kunna nå ut med sitt budskap. Frågor om att kunna föra sin egen talan i offentliga sammanhang och att gå i skola, detta var också frågor som också ledde till förändring i form av att bland andra att kvinnor fick möjlighet att, om än i begränsad form, utbilda sig i Sverige från 1800-talets mitt och cirka två decennier senare fick kvinnor även möjligheten att ta studentexamen³. Från 1862 fanns även lärarutbildning tillgänglig för kvinnor som ville bli lärare⁴ och rätten att få rösta i svenska val fick kvinnor först år 1921⁵.

Feminismens andra våg

Från fokus på maktordning på grundläggande möjligheter och förutsättningar som baseras på det biologiskt kön till att ha fokus på en feministisk självständighet och frigörelse som inkluderar fler grupper i samhället kan jag se den andra feministiska vågen som och som, enligt mitt synsätt, hade sin era under 1960- och 1970-talen. Den maktordning som rådde under den första feministiska vågen inkluderade nu, vid sidan av de biologiska könen kvinna och man, även sexualitet och etnicitet.

Den feministiska rörelsen förde en kamp där kvinnan skulle få en självständig rätt att

3

http://www.lararnashistoria.se/sites/www.lararnashistoria.se/files/artiklar/Flickskolornas%20utveckling%20och%20avveckling_0.pdf

⁴ <http://www.frihetssmedjan.se/2012/03/8-mars-kvinnors-rattigheter-i-sverige-en-liten-kronologi/>

⁵ <http://riksarkivet.se/kvinnans-rostratt>

”Hur kan en fjärde våg av feminism se ut?”

– en essä om feminism i ett historiskt perspektiv och en blick in i framtidens feminism.

©Marcus Arvesjö, marcus@kramamig.nu

bestämma över sin egen kropp, vilket bland annat resulterade i den abortlagen som råder sedan 1975⁶, och att envar skulle kunna vara mer frigjorda när det gäller sin sexualitet, vilket bland annat resulterade i att homosexualitet (som sågs som ett sjukdomstillstånd) togs bort som diagnos i Socialstyrelsens register i slutet av 1970-talet⁷. Den feministiska andra vågen kan jag se som en ”upprorisk” tid, där det fördes opinion och påverkan i samband med exempelvis Stonewall-kravallerna 1969⁸ (som blev grunden för Pridefestivaler som med tiden kom att börja anordnas på allt fler platser i allt fler länder) och politiskt arbete och opinion gentemot den svenska riksdagen, vilket ledde till att ”1973 uttalade den svenska riksdagen att homosexuell samlevnad ”från samhällets synpunkt är en fullt acceptabel samlevnadsform”, enligt Riksförbundet För Sexuellt Likaberättigande⁹.

Etnicitet kan ses som en punkt på dagordningen för den feministiska rörelsen i samband med att Sverige bland annat hade ett stort behov av arbetskraftsinvandring från bland annat Finland¹⁰ och kampen för etnicitet fick den feministiska rörelsen hjälp med genom den politik avseende ABC-områden¹¹ (Arbete, Bostad, Centrum) som fördes under samma tidsperiod. Behovet av att integrera människor i samhället kan vara viktigt och Heléne Thomsson skriver i artikeln *Feministiskt integrationsarbete – eller vem ska definiera vems behov?* om att ”resultaten (av närmare 200 intervjuer visar på) att kvinnoverksamheter kan betraktas som en kombinerad integrations- och jämställdhetssatsning, som hålls i strypkoppel av samhället. Ingen tycks önska att kvinnoverksamheter ska vara annat än tillfälliga andningshål i kvinnors i övrigt oberörda livssituationer” (De los Reyes, Molina & Mulinari 2012, s 75) och att ”kvinnoverksamheterna kan finnas nästan överallt i hela Sverige” och ”det gemensamma för dem alla är att de samlar kvinnor som kan sägas vara mer eller mindre marginaliserade i samhället” (De los Reyes, Molina & Mulinari 2012, s 79). Thomsson diskuterar om kvinnor som kan vara förtryckta i Sverige då ”kvinnor är uteslutna ur så många andra sammanhang... (och att) människor som utesluts är per definition förtryckta” (De los Reyes, Molina & Mulinari 2012, s 84). Att kunna tala och göra sig förstådd är något som sägs vara svårt, dels på grund av språket, dels på grund av bemötandet från dem som driver kvinnoverksamheten och att kvinnorna känner sig som otillräckliga, tillrättavisade och beroende (De los Reyes,

⁶ <http://www.1177.se/Regler-och-rattigheter/Abortlagen/>

⁷ <http://www.rfsl.se/?p=413>

⁸ http://www.stonewall.org.uk/at_home/sexual_orientation_faqs/2700.asp

⁹ <http://www.rfsl.se/?p=923>

¹⁰ <http://www.immi.se/encyklopedi/tiki-index.php?page=Finnar>

¹¹ <http://www.stockholmskallan.se/Tema/Stockholms-bebyggelseutveckling/ABC-stad/>

”Hur kan en fjärde våg av feminism se ut?”

– en essä om feminism i ett historiskt perspektiv och en blick in i framtidens feminism.

©Marcus Arvesjö, marcus@kramamig.nu

Molina & Mulinari 2012, s 90).

Den integrationspolitik som fördes i Sverige under 1950- och 1960-talen med ABC-områden kan ses vara viktigt för att det inte ska bli den problematik avseende ”onödig verksamhet” bara för att en verksamhet ska finnas för sakens skull och för individens rätt att kunna frigöra sig som just individ.

Jag kan sätta Thomssons artikel i relation med artikeln *Retorik och intersektionalitet: Sojourner Truth, Zlatan Ibrahimovic och renhetens paradox*, skriven av Annika Olsson, som handlar om att vara främmande även om en kan ses som inkluderad i en grupp (Viklund, Mehrens & Fischer 2014, s 287). Olsson tar upp Truths tal som framfördes år 1851 om att hon saknar medborgerliga rättigheter då hon var en svart kvinna och tidigare slav samt Ibrahimovics intervju i Le Monde i början av 2000-talet om att han beskriver sig själv som främmande i det svenska samhället för att han alltid blivit betraktad som främmande.

Baserat på både Thomssons och Olssons artiklar kan den feministiska rörelsen under den andra vågen ha misslyckats med frågor rörande etnicitet och inkludering i det samhälle som rådde i Sverige vid tiden för feminismens andra våg (då problem fortfarande fanns efter den andra vågens ”slut”, trots framgångar rörande bland annat aborträtten och att homosexuella ej längre ansågs ha sjukdomstillstånd som enkom baserades på sexuell läggning).

Feminismens tredje våg

Den tredje feministiska vågen, som jag kan se inledas under 1990-talet och som pågår än i dag, kan ses som å ena sidan en återgång till den första vågen och å andra sidan utvecklats till att inkludera fler grupper. Återgång till den första vågen på så sätt att samhället förlorar kompetens när samhället inte beaktar kvinnors kapacitet och utveckling på sådant sätt att det inte enkom handlar om förhållandet mellan de biologiska könen kvinna och man, utan beaktar flera olika grupper (som etnicitet, religion, kön och sexuell läggning) och som kan jämföras med de diskrimineringsgrunder¹² som Diskrimineringsombudsmannen arbetar med. John Stuart Mills essä (Larsson 2014, s 157) kan därför ses som åter aktuell, då han redan under 1800-talet belyste om behovet av att inkludera i stället för att exkludera.

Några av 1990-talets pionjärer inom den feministiska rörelsen när det gäller att föra feministiska frågor är Linda Skugge och Belinda Olsson, som gett sitt bidrag genom boken

¹² Läs mer om diskrimineringsgrunderna som Byrån mot diskriminering arbetar med på http://www.diskriminering.se/?page_id=56

”Hur kan en fjärde våg av feminism se ut?”

– en essä om feminism i ett historiskt perspektiv och en blick in i framtidens feminism.

©Marcus Arvesjö, marcus@kramamig.nu

*Fittstim*¹³ och med boken vill visa att ”allas åsikter är lika mycket värda... (och) vi hoppas att tjejer genom att läsa den här boken kanske lär sig sätta gränser tidigare, ser sitt värde och inser att de har makten över sitt eget liv.” Diskrimineringslagen¹⁴ som råder i Sverige i skrivandets stund gäller från 2009 kan jag se som ett delresultat av den feministiska kamp under den feministiska tredje vågen då denna lag ska förbjuda diskriminering ”inom pi princip alla samhällsområden och för samtliga diskrimineringsgrunder”¹⁵. Flera böcker inom feminismen publiceras av författare, i samma andemening som under feminismens första våg, och flera lärosäten (bland annat Södertörns högskola¹⁶) börjar ha ämnen inom genusvetenskap och den retoriska framställningen, som kan vara fördelaktigt i samband med olika diskussioner i bland annat debattprogram och panelsamtal.

Om att inkludera flera olika grupper som exempelvis etnicitet och religion och att diskutera kring detta kan artikeln *Att bli främlingen, att bli den infödde*, skriven av Sara Ahmed, ses som ett exempel som. Artikeln belyser hur en ser något som främmande eller inte och hur en kan konsumera det som är främmande (i förhållande till vad som en känner till och är van vid). Ahmed skriver om att ”de föremål och bilder som används och utesluts i den postmoderna konsumtionen kommer att stå för eller ersätta den omöjliga bilden av själva främlingen... (och) berättelsen som används för att sälja handelsvaran införlivar konsumenten i en värld av främlingar” (Ahmed 2011, s 36). Ahmed diskuterar om främlingar och främmande saker som subjekt och objekt och att synen kan bidra till att det som är främmande kan ses som någonting positivt eller negativt (Ahmed 2011, s 44).

Sara Ahmeds artikel kan tolkas på så sätt att orden ”främlingar” och ”främmande” inte bör eller ska finnas i språkbruket. Orden ”främlingar” och ”främmande” kan leda till att bibehålla en polarisering mellan olika grupperingar i enlighet med de diskrimineringsgrunder som finns.

Hur kan en fjärde våg se ut?

Eftersom den tredje vågen inom feminism inte är ”färdig” kan det bli svårt att se hur en fjärde våg kan se ut och när feminismens fjärde våg inträffar. Mot bakgrund från de tidigare feministiska vågor som funnits under 1800- till 2000-talen, kan jag se att definitionen av

¹³ <http://www.bokus.com/bok/9789175882413/fittstim/>

¹⁴ <http://www.regeringen.se/sb/d/11043/a/111986>

¹⁵ <http://www.regeringen.se/sb/d/11043/a/111986>

¹⁶ <http://www.sh.se/p3/ext/custom.nsf/search?openagent=&q=genusvetenskap+a>

”Hur kan en fjärde våg av feminism se ut?”

– en essä om feminism i ett historiskt perspektiv och en blick in i framtidens feminism.

©Marcus Arvesjö, marcus@kramamig.nu

feminism har utvecklats från att behandla enkom maktordningen mellan de biologiska könen kvinna och man till att behandla maktordning mellan olika grupper i samhället, vilket även kan benämnas intersektionalitet.

I takt med att allt mer går från ett kollektivt synsätt till ett individualiserat synsätt¹⁷ och där den retoriska diskursen har ändrat pragmadialektik från att ha ett ”vi”-tänk till ett ”jag/du”-tänk gäller det att kunna se hur det går att föra en feministisk kamp och en feministisk rörelse i en fjärde våg. Går det att föra en kamp och en rörelse där jaget står över vi och går det att kategorisera och gruppera kön, sexualitet och etnicitet? Jag kan tänka mig att den fjärde vågen har en del utmaningar framför sig när det gäller att kunna organisera människor för att nå gemensamt uppsatta mål. Den fjärde vågen inom feministisk rörelse kan fundera på att kunna individualisera sina budskap och att få fram att det som är bra för dig också är bra för samhället och inte som det kan ha sett ut tidigare (om att det som är bra för samhället kan vara bra för dig som individ). Det kan finnas fördelar att se hur det går att få fram budskap där samhälle och individ går hand i hand med varandra. Feminism som definition och begrepp kan också behöva utvecklas till att bli mer individualiserat och ha en grundläggande vision om där individens attribut inte bör eller ska påverka individens förutsättningar att kunna nå sina mål och drömmar. Att ha ett ”vi mot dem”-synsätt kan vara förlegat och jag vill avsluta essän med ett uttryck som Antigone sade i dramat med samma namn - ”Jag föddes ej till att dela hat men kärlek” (Lewan 1998, s 43).

¹⁷ Om individualisering och facket skriver Anna Beckman om i avhandlingen *Individualisering och Facket: En uppsats om individualiseringens påverkan på fackföreningsrörelsen* som finns tillgänglig på <http://su.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A299748&dswid=1475>

”Hur kan en fjärde våg av feminism se ut?”

– en essä om feminism i ett historiskt perspektiv och en blick in i framtidens feminism.

©Marcus Arvesjö, marcus@kramamig.nu

Litteratur- och källförteckning

Böcker

Ahmed, Sara, *Vithetens hegemoni*, Tankekraft, Hägersten, 2011

Aischylos, Sofokles & Euripides, *De grekiska tragedierna: Aiskylos, Sofokles, Euripides ; i översättning av Tord Bäckström ...*, Vertigo, Stockholm, 2005

Beckman, Anna. Individualisering och Facket : En uppsats om individualiseringens påverkan på fackföreningsrörelse. Diss., Stockholms universitet, 2010.

Butler, Judith, *Genustrubbel: feminism och identitetens subversion*, Daidalos, Göteborg, 2007

De los Reyes, Paulina, De los Reyes, Paulina, Molina, Irene & Mulinari, Diana, *Maktens (o)lika förklädnader: kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige : en festskrift till Wuokko Knocke*, [Ny utg.], Atlas, Stockholm, 2012

Florin, Christina, *Kvinnor får röst: kön, känslor och politisk kultur i kvinnornas rösträttsrörelse*, Atlas, Stockholm, 2006

Gemzöe, Lena, *Feminism*, Bilda, Stockholm, 2002

Larsson, Reidar, *Politiska ideologier i vår tid*, 8., [utök. och rev.] uppl., Studentlitteratur, Lund, 2014

Lewan, Bengt (red.), *Världsdramatik. 1, Den klassiska traditionen*, 2. uppl., Studentlitteratur, Lund, 1998

Viklund, Jon, Mehrens, Patrik & Fischer, Otto (red.), *Retorisk kritik: teori och metod i retorisk analys*, Retorikförlaget, Ödåkra, 2014

"Hur kan en fjärde våg av feminism se ut?"

– en essä om feminism i ett historiskt perspektiv och en blick in i framtidens feminism.

©Marcus Arvesjö, marcus@kramamig.nu

Webbplatser

Bokus. Fittstim. <http://www.bokus.com/bok/9789175882413/fittstim/> (Hämtad 2015-01-13)

Byrån mot diskriminering. Diskrimineringsgrunder.

http://www.diskriminering.se/?page_id=56 (Hämtad 2015-01-13)

Centralförbundet för Alkohol- och Narkotikaupplysningen, CAN. Den tredje vågen.

<http://www.can.se/sv/Tidskriften-AoN/Genus/Den-tredje-vagen/#> (Hämtad 2015-01-13)

Frihetsmedjan. 8 mars: Kvinnors rättigheter i Sverige, en liten kronologi.

<http://www.frihetsmedjan.se/2012/03/8-mars-kvinnors-rattigheter-i-sverige-en-liten-kronologi/> (Hämtad 2015-01-13)

Immigrantinstitutet. Finnar. <http://www.immi.se/encyklopedi/tiki-index.php?page=Finnar>

(Hämtad 2015-01-13)

Regeringskansliet. Diskrimineringslagen.

<http://www.regeringen.se/sb/d/11043/a/111986> (Hämtad 2015-01-13)

RFSL. Hbt-historia. <http://www.rfsl.se/?p=413> (Hämtad 2015-01-13)

RFSL. Homosexuella. <http://www.rfsl.se/?p=923> (Hämtad 2015-01-13)

Riksarkivet. Kvinnans rösträtt. <http://riksarkivet.se/kvinnans-rostratt> (Hämtad 2015-01-13)

Schånberg, Ingela. Flickskolornas utveckling och avveckling.

http://www.lararnashistoria.se/sites/www.lararnashistoria.se/files/artiklar/Flickskolornas%20utveckling%20och%20avveckling_0.pdf (Hämtad 2015-01-13)

Stockholms stad. Stockholmskällan. ABC-stad.

<http://www.stockholmskallan.se/Tema/Stockholms-bebyggelseutveckling/ABC-stad/> (Hämtad 2015-01-13)

"Hur kan en fjärde våg av feminism se ut?"

– en essä om feminism i ett historiskt perspektiv och en blick in i framtidens feminism.

©Marcus Arvesjö, marcus@kramamig.nu

Stonewall. What is the significance of the name Stonewall?.

http://www.stonewall.org.uk/at_home/sexual_orientation_faqs/2700.asp (Hämtad 2015-01-13)

Sveriges Kvinno- och tjejjourers Riksförbund, SKR. Kvinnorörelsens historia.

<http://www.kvinnojouren.se/fakta/feminism-och-jamstalldhet/kvinnororelsens-historia>
(Hämtad 2015-01-13)

Södertörns högskola. Sök på Södertörns högskola.

<http://www.sh.se/p3/ext/custom.nsf/search?openagent=&q=genusvetenskap+a> (Hämtad 2015-01-13)

Vårdguiden. Abortlagen. <http://www.1177.se/Regler-och-rattigheter/Abortlagen/> (Hämtad 2015-01-13)